M7777

טשערנאָוויצער בלעטער

אומאָפּהענגיקער אָרגאַן פאַר פּאָליטיק, קולטור און ווירטשאַפט.

אבאָנאמענט: 4 חדשים: 100 ליי, האלביערליך: 140 ליי, פאַר א גאַנץ יאָר: 280 ליי. — אויסלאַנד: 4 דאָלאַר יערליך. אַנאָנסן לויטן מילימעטער-טאַריף.

דערשיינט יעדן פרייטאָג.
oooooo
איינצל־עקזעמפּלאַר 5 ליי.

אדרעס פון רעדאַקציע און אדמיניסטראַציע:
„Czernowitzer Bleter“, Cernăuţi,
strada Radu cel Mare No. 13.
Zahlbar und klagbar in Cernăuţi.

נר. 1. | טשערנאָוויץ, דעם 17־טן מאַי 1929. | יאָרגאַנג I.

די וואָך.

די געשעענישן פונם 1-טן מאַי אין בערלין, האָבן געהאַט א דיפּלאָמאַטישן נאָכשפּיל. די דייטשע רעגירונג האָט זיך מיט א נאָטע געווענדעט צו די סאָוויעטן. די תשובה פון וואָראָשילאָוו, ליקנט אָפּ יעדע כוונה זיך צו וועלן אריינמישן אין די אינערלעכע דייטשע פאַרהעלטנישן.

*

דער סענזאַציע־פּראָצעס קעגן 17-יאָריקן מיטלשילער ארטמאַן אין וויען, וועלכער האָט דערהרג'עט ביידע עלטערן האָט זיך פאַרענדיקט מיט א שטראָף פון 10—7 יאָר. נאָך זיבן יאָר קאָן די מאַכט דעם פאַרורטיילטן באַפרייען.

*

דער פינלענדישער פּאַרלאַמענט האָט געמוזט פונאַנדערגעלאָזט ווערן צוליב דער פראַגע וועגן פאַרבעסערן די לאַגע פון דעם באַאַמטנטום פונם לאַנד. די פאַרטרעטער פון די פויערים איינאיינעם מיט די קאָמוניסטן, האָבן זיך ארויסגעזאָגט קעגן יעדער אויפבעסערונג. די באַאַמטן־אָרגאַניזאַציעס זענען גרייט אין אַן אַלגעמיינעם שטרייק צו דערקעמפן זייער רעכט.

*

אויף איינער פון זיינע לעצטע זיצונגען, האָט דער וויענער געמיינדעראַט באַוויליקט אַן ערך פון 11 מיליאָנען שילינג פאַרן בוי פון דירות, וועלכע וועלן זיך געפינען אין צענטער פון דער שטאָט.

*

די ווירטשאַפטס־קאָנפערענץ פון דער קליינער אנטאַנט זאָל שוין אין חודש יוני פאָרקומען אין דער נאָנט פון סאַראַיעוואָ אין אילידזשע. אויך פּוילן, הייסט עס, וועט זיך באַטייליקן.

*

פון פערסיע מעלדעט מען וועגן נייע ציטערנישן פון דער ערד. אין דער געגנט פון קאַראַזאַן זענען איבער הונדערט דערפער צעשטערט געוואָרן און ס'האָט זיך געבילדעט א שפּאַלט פון א לענג אויף 17 קילאָמעטער און 800 מעטער ברייט.

*

איבער א פאָרשלאַג פון סטאַלין האָט דאָס פּאָליט־ביוראָ באַשלאָסן צו פאַרלענגערן אויף א ווייטער יאָר טראַצקיס אויסווייזונג פון רוסלאַנד. דער סאָוויעט־אַמבאַסאַדאָר אין אַנגאָראַ האָט דערפון שוין פאַרשטענדיקט טראַצקין.

*

דער שטרייק אין דער באַנוויל-אינדוסטרי אין באָמבאַי דויערט נאָך אַלץ. פון 72 באַטריבן זענען די אַרבעטער נאָר אין 12 צוריקגעגאַנגען צו דער אַרבעט. די פּאָליטישע באַדייטונג פונם שטרייק ווערט אין ענגלאַנד געהעריק אָפּגעשאַצט. דער שטרייק איז די פעולה פון א שטאַרקער ראַדיקאַליזאַציע פון דער אַרבעטערשאַפט.

*

דער וואַל־קאַמף אין ענגלאַנד האָט די לעצטע טעג אָנגענומען א אינטענזיוון טעמפּ. פינף קאָנסערוואַטיווע מיניסטאָרן האָבן פאַרעפנטלעכט א בראָשור נאָכווייזנדיק, אַז די פאָרשלאָגן פון ללאָיד זשאָרזש וועגן דער אַרבעטסלאָזיקייט זענען נישט צו רעאַליזירן, ווייל ס'איז נויטיק דערפאַר 125 מיליאָן פונט שט. א יאָר.

*

דער סקרוטיניום פון די קאָמונאַלע וואַלן איז אין גאַנץ פראַנקרייך שוין פאַרענדיקט. אין פאַריז האָבן די „רעפּובליקאַנער באַקימען 18 פּלעצער (2 +) לינקע רעפּובליקאַנער 22 (ווי פריהער), אומאָפּהענגיקע ראַדיקאַלן 5 (1 +) ראַדיקאַלע סאָציאַליסטן 6 (1 +)“ רעפּובליקאַנישע סאַציאַליסטן 5 (1—), ס. ד. 11 (3—), קאָמוניסטן 9 (ווי פריהער).

*

אין די פּאָליטישע קרייזן אין דייטשלאַנד איז מען צופרידן מיטן באַגעגניש שאַכט — יונג, און מ'האָפט אַז אין אָנהויב פונם חודש יולי וועט פאָרקומען א צווייטע פּלענאַרע קאָנפערענץ וועגן רעפּאַראַציע־פּראָבלעם.

*

ביי איינער פון די לעצטע זיצונגען אין בוקארעשטער פּאַרלאַמענט, האָט דיקא אינטערפּעלירט וועגן דער קאַראָל־מאַניפעסטאַציע אין טאַרגאָווישטע. דער אינערן־מיניסטער האָט דערקלערט, אַז ס'איז נישט מער ווי א מיספאַרשטענדניש. די ליבעראַלן האָבן פאַרלאָזט דעם פּאַרלאַמענט.

*

דער דעוויזן-אַמט האָט פרייגעגעבן דאָס ארויסשיקן אין אויסלאַנד פון געלט אויך פאַר נישט קאָמערציעלע צוועקן ביז 70.000 ליי (פאַר שטודיען, קור). ס'איז אויך דערלויבט אויפצונעמען קרעדיטן ביז 100.000 פונט, אויב זיי ווערן צוריקגעצאָלט ביז 3 יאָר.

*

אויף אַן איבעראַשנדיקן אופן האָט די רומענישע נאַציאָנאַל־באַנק געהעכערט דעם דיסקאָנט־צינז אויף 9½ פּראָצענט דער לאָמבאַרד-צינז אויף 10½. אין אַלע פינאַנס־קרייזן הערשט דעריבער א שטאַרקע דעפּרעסיע.

*

די יק״א האָט לויט אַן אָפּמאַך מיט די סאָוויעטן באַשלאָסן צו עפענען אין א ריי שטעט אין רוסלאַנד עמיגראַציע ביוראָס פאַר פערזאָנען, וואָס האָבן קרובים אין נאָרד־ און זיד־אַמעריקע.

*

זייט וואָכן רעדט זיך עס אין דער דייטשער פּרעסע וועגן א מתנה פאַר פּראָפ. איינשטיין. אין דער זיצונג פונם 12-טן מאַי פונם בערלינער מאַגיסטראַט האָט מען די פראַגע צוליב אָפּאָזיציע מצד די דייטשנאַציאָנאַלן, גענומען אַראָבנעמען פונם סדר־היום.

*

די יידישע קוואַרטאַלן אין וויטעבסק און סמאָלענסק שטייען אונטער וואַסער. צענדליקער פאַמיליעס זענען געבליבן אָן דירות און האָבן געמוזט איבערגעפירט ווערן אין די שולן און אין די בתי-מדרשים.

*

אין די יידישע קאָלאָניעס אין ביר־בידזשאַן הערשט א שטאַרקער מאַנגל אָן לעבנס-מיטלען. די זריעה-אַרבעטן האָבן געמוזט איינגעשטעלט ווערן צוליב די גרויסע קעלטן. די יידישע קאָלאָניסטן פאַרנעמען זיך מיט אַנדערע אַרבעטן.

דאָס צעשטערן פון יידישע בית-עלמינס, איז אויך שוין צו פאַרצייכענען אין טשעכאָסלאָוואַקיי. אין פּרעראָוו האָט א באַנדע מחריב געווען דעם אַלטן בית עולם און פאַרניכטעט 30 מצבות.

*

אין מאַילאַנד זענען פאַרגאַנגענע וואָך צוויי שטודענטן, וועלכע זענען צוליב דעם נומערוס-קלויזוס אוועק פון אונגאַרן, צוליב נויט באַגאַנגען זעלבסטמאָרד.

*

דענעמאַרק וועט דאָך זיין די ערשטע מלוכה, וועלכע וועט דורכפירן די אַנטוואָפענונג פולשטענדיק. דער ס. ד. וואַל-נצחון האָט עס מיט זיך געבראַכט, אַז די רעגירונג פּלאַנט אריינצוטראָגן אין פּאַרלאַמענט א פאָרשלאַג וועגן פונאַנדערלאָזן די אַרמיי און שאַפן נאָר א גרענעץ-שוץ פון 1600 פרייוויליקע.

*

דעם 15-יוני וועט אין טיגינאַ פאָרקומען א רומעניש־רוסישע קאָנפערענץ, ביי וועלכער ס'וועט אויך אַרומגערעדט ווערן די פראַגן וועגן אָנקניפּן האַנדלס-באַציונגען צווישן ביידע מלוכות.

יידישע פּאָליטיק.

„ס'האָט נאָך קיינער נישט געפונען דעם ארקאַנום פון דער יידישער פּאָליטיק“

ד״ר מ. עבנער.

די פראַגע שטעלט זיך אַזוי: זענען יידן א נאַציע צי נישט? באַווייזן זיך ביי יידן אַלע די סמנים פון נאַציאָנאַלער גאַנצקייט אין פּרט פון קולטור, ווירטשאַפט וכדומה ווי ביי אַנדערע פעלקער? דאַכט זיך דערויף ענטפערט היינט שוין יעדער — א טייל אפילו נאָך בעל כרחה — מיט יאָ, א כלל וועגן וועלכן מ'וואָלט נישט באַדאַרפט מער דיסקוטירן. יידן באַלאַנגען אומעטום צו די נאַציאָנאַלע מיעוטים, באַזונדערס אין מזרח-אייראָפּע, ווו זיי וואוינען אין גרויסע קיבוצים און פאַרנעמען הן בנוגע זייער לעבנס-שטייגער, הן בנוגע זייער אייגענער קולטור א גאַנץ באַזונדערן פּלאַץ.

אויב יידן זענען א באַזונדערע נאַציע, טאָ מוז דאָך זיין קלאָר אַלע די פאַרשידענע דיפערענצירונגען לויט פּאַרטייען און גרופּן מכל המינים. קודם כל דאָס שטרענגע אָפּטיילן זיך לויט קלאַסן צווישן בורזשואַזי און פּראָלעטאַריאַט און ס'איז זעלבסטפאַרשטענדלעך אויך [illegible] שאַפט אין געמעסיקטע און ראַדיקאַלע פּאַרטייען. ס'מוז זיין קלאָר, אַז קיין שום מאָמענט קען נישט אָפּווישן די עקאָנאָמישע אינטערעסן-קעגנזאַצן צוליב דער טעאָריע פון „כלל-ישראל“-פּאָליטיק. אויך אַן אַלטער כלל וועגן וועלכן ס'איז איבעריק נאָך ווייטער צו רעדן.

בלייבט דער בירגערטום. ווי אַזוי מ'זאָל זיך נישט באַציען צום יידישן בירגערטום, אָביעקטיוו און אומאָפּהענגיק מוז יעדער, אפילו א סאָציאַליסט, אָנערקענען, אַז דעם גאַנצן רוב פונם יידישן פאָלק פאַרנעמט נאָך אַלץ דער בירגערטום. שוין די עקאָנאָמישע סטרוקטור פון די יידישע מאַסן לעגט ארויף אויף זיי דעם חותם פון בירגערלעכער אָריענטירקייט. א חילוק מוז נאָך געמאַכט ווערן צווישן יידישן בירגערטום און דער ייד. גרויסער בורזשואַזי אין אמתן זין פון וואָרט, וועלכע איז נישט מער יידיש. אַסימילירנדיק זיך אין אַלע לענדער צו די הערשנדיקע נאַציעס, פאַראייניקט זי אַזוי אירע עקאָנאָמישע אינטערעסן מיט די פּאָליטישע און קולטורעלע און פאַרלירט יעדן שייכות מיט די באַדערפענישן פון די יידישע מאַסן. אויב ס'טרעפט זיך ערגיצוואו א גרויסער נדבן פאַר א יידישן ענין אַזוי איז עס נישט מער ווי א פילאַנטראָפּישער זשעסט פון א פאַרוואָגלטער נשמה און שטייט נישט אין קיין שום צוזאַמענהאַנג מיט דער נאַציאָנאַלער באַוועגונג וואָס קוועלט ארויס פונם לעבעדיקן פאָלקס-אָרגאַניזם.

דער יידישער בירגערטום, דער וואָס שטייט אין דער מיט צווישן בורזשואַזי און פּראָלעטאַריאַט, אָט דאָס איז דער רוב מנין און רוב בנין פונם יידישן פאָלק. זיינע עקאָנאָמישע און קולטורעלע אינטערעסן זענען לעת עתה נאָך ווייט אָפּגעשייט פון די אַרומיקע נאַציעס. דער יידישער סוחר, אָדער בעל-מלאכה גייט נאָך נישט ארויס פון די ד׳ אמות פון זיין אינטערעסן-קרייז און די אַלגעמיינע עקאָנאָמישע אַנטוויקלונג אין די מזרח-לענדער איז נאָך אויך נישט אַזוי ווייט, אַז זי זאָל קענען צווינגען די דאָזיקע קליינבירגערלעכע עקזיסטענצן, זיך אונטערצוגעבן דעם היסטאָרישן פּראָצעס פון איינאָרדנען זיך אין פּראָדוקטיווע באַרופן (ראַטן-רוסלאַנד) אָדער פּויפּעריזאַציע (פּוילן).

דער דאָזיקער „קלאַס“ וואָס איז אייגנטלעך קיין קלאַס נישט (לויט דער אויפפאַסונג פונם מאַרקסיזם), וויל נאָך נישט אונטערגיין. ער וויל און מוז נאָך אַזוי לאַנג לעבן, אַזוי לאַנג ער קאָן נאָך אָנפירן מיטן היסטאָריש נויטיקן אָבער לגמרי נישט דאַנקבאַרן (הויפּט-סבה פונם אַנטיסעמיטיזם) ראָל פון פאַרמיטלונג צווישן מערב-אייראָפּעאישן אינדוסטרי-פּראָדוצענט און מזרח-אייראָפּעאישן אַגראַר-קאָנסומענט, אָדער פאַרקערט צו העלפן פאַרשפּרייטן די היימישע פּראָדוקטן אין אויסלאַנד. אָט דער ייד פון דעם קלאַס, פילט זיך נאָך צוגעבונדן צום יידישקייט און ווערט דאָס טראַדיציאָנעלע באַנד אביסל אָפּגעשוואַכט, אַזוי פאַרשטאַרקט זיך תיכף דאָס געפיל פון נאַציאָנאַלן שותפות, און ביי סיי וועלכער געלעגנהייט — למשל ביי דער אַקציע פאַר די הונגערנדע און באַסאַראַביע באַווייזט זיך א נאַציאָנאַלע סאָלידאַריטעט, וועלכע רופט ארויס די באַוואונדערונג פון די אַנדערע פעלקער.

דער יחיד, מעג ער וועלן צי נישט, באַטראַכטנדיק דעם כלל מוז ער אָנערקענען, אַז יידן שטעלן מיט זיך פאָר א נאַציאָנאַלע אייגנאַרט, וואָס שטרעבט צו פאַרווירקלעכן אירע נאַציאָנאַלע לעבנס-פאָרמען און פאָדערונגען מיט אַלע די מיטלען, וואָס די היינטיקע מלוכה האָט געגעבן אין איר רשות — און דאָס איז פּאָליטיק, יידישע פּאָליטיק.

און אַרום אָט דעם אָנגעווייטאַקטן פּראָבלעם, וועלכער פאַרנעמט שוין זייט כמה יאָרן דעם אויבן-אָן אין אונזער עפנטלעכן לעבן, ראַנגלען זיך פּאַרטייען און פּאָליטישע פירערס, פירן זיך דיסקוסיעס אין דער ייד. עפנטלעכקייט פון אַלע לענדער... אָבער מ'האָט נאָך נישט דערגרונטעוועט זיך דערצו און מ'האַלט דערביי, ווו מ'האָט אָנגעהויבן. אויף אַזוי פיל איז אויך באַרעכטיקט ד״ר עבנערס וואָרט, אַז מ'האָט נאָך נישט געפונען דעם סוד פון דער יידישער פּאָליטיק. זי ווייזט אויס צו זיין א רעטעניש און ברענגט פאַר אַלע די, וואָס ווילן זי פאַרענטפערן די כאַאָטישסטע צושטאַנד'ן און קאָנפוזע באַגריפן.

„אַזוי איז נישט ריכטיק“, „דאָס איז נישט גוט“ הערט מען אין אַלע זייטן שטימען פון די פאַרשידענע קריטיקער און קענער פון דער יידישער פּאָליטיק. גרינבוים'ס טעאָריע וועגן „אינטעגראַלן ציוניזם“ וועלכער זאָל אַרומנעמען די פּאָליטישע טעטיקייט פונם לאַנד, האָט געהאַט דעם פּראַקטישן פּועל-יוצא „די עקאָנאָמישע איזאָלירונג און דעם גלענצנדן עלנט ביי די יידן אין פּוילן“ — זאָגן למשל די וואָרטפירערס פון דער אוניאָן פּוקרומענישע יידן (U. E. R.). — אנב בעל-כרחה נאַציאָנאַליסטן - און זיי דרינגען ארויס דעם פּשט, אַז אפילו נאַציאָנאַלע פּאָליטיק מוז געפירט ווערן אויף דעם יסוד פון פּאָליטישן צופּאַסן זיך צו דער הערשנדיקער נאַציע. אויב גרינבוים אין וואַרשע און עבנער אין טשערנאָוויץ שטרייכן אונטער דעם נאַציאָנאַלן מאָמענט אין דער יידישער פּאָליטיק טענהן די פילדערמאַן'ס און די רייך'ס, אַז דערמיט פועלט מען נאָר די פאַרשאַרפונג פונם אַנטיסעמיטיזם, עקאָנאָמישן און געזעלשאַפטלעכן באָיקאָט וכדומה. א אַרגומענטאַציע, ביי וועלכער ס'לוינט זיך אָפּצושטעלן. דער דאָזיקער אָפּאָרטוניזם קאָן אפשר זיין באַרעכטיקט. אויך די פראַגע וועגן צייטווייליקן אָנשלוס צו די מינאָריטעטן-נאַציעס אין די איינצלנע לענדער — גרינבוים אין פּוילן און קאַנדידאַטור ד״ר קרעמער ביי די פאַרלעצטע פּאַרלאַמענטס-וואַלן — א שטאַנדפּונקט, ביי וועלכן מ'קאָן נישט פאַרבייגיין. אויך די מעגלעכקייט פון א יידישן רייכס-בלאָק, וואָס איז פאַראַן לויטן איצטיקן וואַל-געזעץ, פאָדערט אין דעם צוזאַמענהאַנג א דיסקוסיע.

וועגן די אַלע פּראָבלעמען פון יידישער פּאָליטיק, אין א צווייטן אַרטיקל.

ספּעקטאַטאָר.

82429

גוסטאוו לאנדויער'ס זעלבסט-פּאָרטרעט.

די טעג איז געוואָרן 10 יאר, זייט גוסטאוו לאנדויער איז נאכן פאלן פון דער בייערישער ראטן-מאכט אויף א בעסטיאלישן אופן דערהרגעט געוואָרן.

מ'שטעלט זיך פון דאס מיי די פראגע: „ווי קומט עס וואס דער ריינער, פארהלומטער ליטעראט האט פארלאזט זיין שטיל שטודיר-צימער און מיט א פייערדיקן אימפעט זיך איבערגעגעבן דער צעטומלטער עפנטלעכקייט?"

אקטיוו-זיין מיינט: מאכן קאָנצעסיעס, מיינט, פאר-נחאלטיקן און אומגערעכט זיין — און ווי פאסט דאָס פאר דעם פארגייסטיקטן מענטשן, וואָס פאָדערט אבסאָלוטע גערעכטיקייט?

און דאָ געפונען מיר די פיינסטע דערקלערונג ביי לאנדויערן אליין.

אין א גלענצנדיקער כאראקטעריסטיק וועגן דעם גרויסן רוימישן רעפובליקאנער ברוטוס, וואס געפונט זיך אין איינער פון לאנדויערס בארימטע פאָרלעזונגען וועגן שעקספיר און זיינע ווערק, גיט אונז לאנדויער די דאזיקע דערקלערונג:

וואָרים דאס בילד פונם אײדלען רוימער איז דורכגעצויגן מיט אזוי פיל שטריכן פון לאנדויערס אייגענער פערזענלעכקייט, אז ס'ווערט דערפון כמעט א פולקאָמענער אויטאָפּאָרטרעט, אזוי אז מיר ווייסן נישט, צי זאלן מיר מער באוואונדערן די גרויסע קונסט, זיך אליין אזוי גערעכט צו אנאליזירן און אויפצודעקן טיפסטע טיפענישן פון זיין פערזענלעכקייט, צי זאָלן מיר זיך ניכער פארנויגן מיט א גרויסן יראת הכבוד אין הארצן פאר א מענטשן, וואָס האט בולט געזען די סכנות פון אקטיוויטעט, און פונדעסטוועגן האט ער זיך נישט באהאלטן, ווען די שעה האט געפאדערט פון אים, ער זאל זיך זעלבסט מקריב זיין, פאר א בעסערן קיום פון דער מענטשהייט.

מיר גיבן דא איבער איינִיקע וויכטיקסטע אויסצוגן פון דער דערמאנטער כאראקטעריסטיק — און דער לעזער וועט פארשטיין, אז אומעטום, ווו לאנדויער רעדט וועגן ברוטוסן מיינט ער זיך אליין.

„ברוטוס לעבט שטיל און צוריקגעצויגן.. די פאר-העלטנישן, די געשעענישן, די שטימונג אין רוים, דאס אליץ האט ער דערפילט. עפעס הויבט אָן צו בויערן אין אים, צו ראנגלען זיך אין אים, נאר ער ווייסט נישט, וואָס דאס איז אזעלעכס. ער חיל עס נאך גאָר נישט וויסן, וואָרים ער איז א מענטש, וואָס קאָן גאר שווער האנדלען לויט א פלאן און גיין נאך א ציל. דערצו איז ער א מענטש, וואָס די צייט לעגט אויף אים ארויף אחריותן, וועלכע ער איז נישט בכוח צו דערטראָגן".

ברוטוס פילט, ווי ס'ריקט זיך צו אליץ נענטער און נענטער די שעה פון דער גרויסער אנטשיידונג, און דאס איז עפעס ווי אן אָנפאל אויף זיין שטיל-קייט און רויקייט. ער פילט אויך, אז דאס, וואָס גרייט זיך צו איז אן אָנפאל אויף דער אלגעמיינהייט. אין א פינטעלע, ווי ער, דער יחיד, און בכלל רוים איז דאס אייגענע.

אָט דאס, איז די גרויסע דילעמא: ער פאר זיך איז א גאנץ פריוואטע נאטור, נאר לויט איר' אײדל-קייט איז מעגלעך די אָפּגעשלאָסנקייט, דאס פריוואטע, נאר דעמאָלט, ווען אלע מענטשן האלטן זיין פריי און גליקלעך. ער איז דער פאליטיקער, וואס קומט פון דער פילאזאפיע צו דער פאָליטיק, פון א פילאָ-זאפיע, וואס איז פארוואקסן מיט זיין לעבן. זיין פי-לאָזאָפירן חיל זיך נישט לאזן באפרידיקן אזוי לאנג ווי ס'דעקט זיך נישט די ארומיקע, דרויסנדיקע רעאלע וועלט מיט זיינע אידעאלע געדאנקען. פון זיין שטילן צארטן אבער קאָנסעקווענטן נאכקלערן, קומט ער צו דער אקטיוויקייט.

ער איז נאך אליץ דער פארהלומטער, וואס זעט נישט דאס מיאוסע בילד פון דער ווירקלעכקייט: דאס פארוואָרלאָזטע פאָלק און די פירערס זיינע, די דעמאגאָגן — און גראד דערפאר, ווייל ער זעט נישט, און ווייסט נישט, דאס אליץ, וואָס מיר זען און חייסן, ווייל ער ווערט אליץ אָפּגענארט פון דער ארומיקער וועלט און לאזט זיך אליץ אָפּנארן, בלייבט ער ריין אין זיין אריסטאָקראטישן כאראקטער און אומבא-פלעקט פון די דרויסנדיקע פעלערן...

אין אלגעמיינעם האט ער רעכט, — ווארים דאס אבסאָלוטע האט תמיד רעכט, — אזוי לאנג בלייבט ער ריין, אָפּגעזונדערט אין זיך, און לאזט זיך נישט איין מיט די נויטחענדיקע רעלאטיווקייטן. נאר — אזוי לאנג ס'קאָן נישט דערגרייכט ווערן, דאס אב-סאלוטע — נאר ס'מוזן זיך אים אין משך פון דער צייט צומישן אלע מינים קאָנצעסיעס, אזוי וואקסט ארויס זיין שווערער אומרעכט, זיין גרויסער טעות.

ברוטוס איז נישט קיין שטאטסמאן און ווייט פון דיפלאָמאטישע השבונות, ער איז נישט פעיק פאר קיין שום שלעכטע מעשים, און אין זיינע ד' אמות דערקענט ער נישט, ווי שלעכט די וועלט איז.

ער באגייט דעריבער פעלערן, אזוי אז מען וואָלט דעם ברוטוס, ווי לעבעדיק שטעט ער פאר אונז, פיל מאל געוואָלט זאָגן: מען קאן דאס אבסאָ-לוטע האבן במחשבה — נאר דורכפירן במעשה קאָן מען עס נישט (פונקט ווי ס'האט זיך דאס געוואלט זאגן צו א טאָלסטוי, אדער צו אנדערע רוסישע רע-וואָלוציאָנערן).

בריוו צו די „טשערנאָוויצער בלעטער"

אין דער רובריק, וועלכע עפנט זיך אין קומענ-דוקן נימער, קאנען אונזערע ה' לעזער נעמען שטע-לונג צי פארשידענע קולטורעלע און געזעלשאפט-לעכע פראגן.

יעדער האט די מעגלעכקייט אויפצושטעלן פארשידענע פראבלעמען אין מיטלפונקט פון דער עפנטלעכער דיסקוסיע.

די צושריפטן פאר דער אָפּטיילונג מוזן זיין זאכלעך, קורץ און פערזענלע-כער פאלעמיק.

געזעגן פון ווינקל.

יינג און אלט

אויף א סאציאליסטישן באנקעט אין טשערנאחיץ, האט מען עס לכבוד די געסט און די היימישע חברים אריינגעבראכט א ביסעלע משקה, אויף צו מאכן „בורא פרי הגפן" און זיך משמח צו זיין לכבוד דעם יובל, וואס איז געפייערט געוואָרן. און ווען מ'האט געפולט די גלעזער האט זיך פלוצים אויפגעהויבן פון די אונטערשטע רייען, ווו ס'איז געזעסן די יוגנט, א פראטעסט-געשריי: „אוועק מיטן אלקאָהאָל". די על-טערע חברים האבן עס נישט פארשטאנען תיכף און געמיינט אז ס'איז נישט מער ווי א שפאס. די יוגנט אבער האט זעענדיק, אז זיי ווערן נישט צוגעהערט פארלאָזט דעם באנקעט, דורך פענסטער און טירן ארויס, זיך צעלאפן אין נענטסטן גערטענדל און אונ-טערן אויסגעשטערנטן הימל אָפּגעהאלטן א פראָטעסט-פארזאמלונג קעגן אלקאָהאָל און די עלטערע פאר-טיי-חברים...

דער קליינער פאקט איז דערפאר פון אינטערעס, ווייל ער כאראקטעריזירט די אידעאליסטיש אסקע-טישע ריכטונג אינם דענקען פון דער יוגנט און דאס קאָמפּראָמיסלערישע און פראקטישע —פון די אלטע.

פרעדיקן וואסער און טרינקען ווין — דאס איז אן אלטער פעלער פון א סך פירערס און טוערס, וועלכע אפעלירן צו דער יוגנט און פאָדערן מאכט איבער איר אינם נאָמען פונם „שכל הישר", „פראק-טיק", „מעשים" און „באזונדערע פארדינסטן". די יוגנט איז לייכטגלויביק. און ווען זי וואגט עס אמאָל אויפ-צוהויבן א קאמף קעגן דער „אלטער גיוואַרדיע" אקעגן דער פארשטארצטקייט אין די פארטייען און אין דער געזעלשאפט, אזוי טוט זי עס ווען זי ווערט סטימו-לירט דורך אומפאסיקע טאטן מצד די עלטערע חברים.

אלקאהאל אויף א באנקעט, ווו ס'נעמט אנטייל אויך די יוגנט איז אפילו פאר א נישט סאָציאליס-טישער געזעלשאפט נישט פאסיק. אלקאָהאָל אין אנ-וועזנהייט פון ארבעטער-יוגנט, וועלכע איז אָפּטמאל אזש פאנאטיש אין איר גלויבן אינם סאָציאליזם, איז אן ארויספאָדערונג.

אָדער מיינען די לעזער פון די „טשערנאָוויצער בלעטער", אז די יוגנט האט נישט ריכטיק געהאנדלט, פארלאזנדיק דעם באנקעט?

איפגאבן פון א קהלה

איצט ווען די פראגע פון רעאָרגאניזירן די יידישע קהלות שטייט אויפן סדר-היום פון דער יידישער עפנטלעכקייט, ווען מ'פירט א קאמף פון איין זייט פאר א רעליגיעזער קהלה און פון א צווייטער זייט פאר א דעמאָקראטישער געמיינדע איז זער אינטערע-סאנט צו באטראכטן דעם ביודזשעט פון דער בוקא-רעשטער קהלה, איינער פון די גרעסטע און צוגלייך יינגסטע פון היינטיקן רומעניע.

מ'מעג נישט זיין איינפערשטאנען מיט דער פאָ-ליטישער ריכטונג פון די פירערס פון דער בוקא-רעשטער יידישער געמיינדע, אבער דאס וואס זיי האבן געשאפן אין דער אופן, ווי זיי פארוואלטן עס, פארדינט אנערקענונג און לויב.

דער ביודזשעט פון דער בוקארעשטער קהלה האט באטראָפן אין יאר 1928 איבער 27 מיליאָן ליי, איז מיט אן ערך פון 4-איינהאלב מיליאָן גרעסער ווי אין יאָר 1927. די הוצאות פארטיילן זיך אזוי:

פאר שול-צוועקן	13,195.480
פאר סאָציאלער פאר־זאָרגונג	7,514.583
פארוואלטונג	4,523.856
פאר קולטוס	1,864.940

דאס הייסט, אז ווען א בוקארעשטער ייד האט גע-געבן דער קהלה דירעקט אדער אומדירעקט 100 ליי שטייערן, זענען זיי פארוועדעט געוואָרן אָט אזוי: כמעט 50 ליי פאר שולצוועקן — (די בוקא-רעשטער קהלה האט אן אייגענעם נעץ פון שולן פון אלע טיפן, דער לערער-האנאָראר באטרעפט א מיליאָן ליי א חודש). 32 ליי פאר סאָציאלער פארזאָרגונג, דאס איז פאר דער דערהאלטונג פון די שפיטעלער, מעדיצינישע דיספענזארן, מושב זקנים'ס, הילף פאר דער יידישער באפעלקערונג א. א. אן ערך 12 ליי זענען געגאנגען פאר דער פארהאלטונג און די רעסטלעכע פאָר ליי פאר כלי-קודש, כשרות, מקואות און עירובין!

א טענדעניץ, וועלכע איז פון יעדן שטאנדפונקט אויס ווערט צו באגריסן, ווארום אפילו די בוקארעשטער אָרטאָ-דאָקסן זענען זער צופרידן מיט די רעליגיעזע אנ-שטאלטן, וועלכע זענען פאראן פאר די פרומע יידן, עס זענען אויך צופרידן די אנדערע טיילן פון דער יידישער באפעלקערונג, פאר וועלכע ס'ווערט געזאָרגט קולטורעל און סאָציאל, לויט די דאָרטיקע פארהעלט-נישן און אומשטענדן.

ס'וועט אינטערעסאנט זיין א פארגלייך מיטן ביודזשעט פון דער בערלינער קהלה, וועלכע פאר-מאָגט די בעסטע אָרגאניזאציע צווישן די יידישע קהלות אין אייראָפּע.

פון 100 מארק שטייערן זענען אין יאָר 1926 פארוועדעט געוואָרן 31 מארק פאר סאָציאלער פאר-זאָרגונג, 16 מארק פאר שולן, 19 מארק פאר קול-טור, 7 מארק פאר אלגעמיינע יידישע ענינים, 16 מארק פאר פארוואלטונג און 8 מארק פארן פארוואלטן פונם פארמעגן. ווער ס'קען די פארהעלטנישן אין דייטשלאנד וועט אָפּשאצן דעם איבערגעוויכט און ביודזשעט לטובת דער סאָציאלער און קולטורעלער ארבעט אין פארהעלטניש צום קולטוס.

וואס טוט מען ביי אונז אין די פארשידענע קהלות פונם לאנד מיט די שטייערן-געלדער, וועלכע די יידי-שע מאסן טראָגן אריין דירעקט און אומדירעקט?

ס'איז קלאָר, אז די קומענדיקע קהלה מוז קודם כל זאָרגן פאר דער קולטורעלער און סאָציאלער נויט פון דער יידישער באפעלקערונג. א רעליגיעזע נויט איז נישט פארהאן!

מאקס דיאמאנט.

פארבייגייענדיק יידישער קונסט.

אין ש. לערנערס בילדער-אויסשטעלונג.

אין די זאלן פונם טשערנאוויצער געווערבע-מוזעאום איז פארגעקומען די זיבעטע אויסשטעלונג פון לערנערס בילדער. די לערנערישע אויסשטעלונגען זענען שוין געוואָרן, ווי א יערלעכע פרילינגס-מתנה פאר אלע פריינט פון קונסט.

איר קומט אריין און ס'פארכאפן אייך די כוחות, וואס שטראלן ארויס פון די פארבן, און אונטער זייער רושם דערוועקט זיך אין אייך די אלטע פראגע: צי איז בכלל פאראן א יידישע קונסט.

מ'קאן נישט זאגן, אז פאר א יעדן יידן שווימט ארויף די דאזיקע פראבלעם אין א גלייכער מאס, אבער דער, וואס האט אמאל געליינט דעם באוואוסטן בערלינער קונסט-היסטאָריקער מאקס אָסבארן, אליין א ייד, וועלכער האט וועגן דעם דאזיקן ענין געשריבן, פאר דעם ווערט די פראגע באזונדערס לעבעדיק. אָסבארן ווייסט, אז ס'זענען פארהאנען יידישע קינסטלער, ער שטרייכט עס אפילו אונטער, אָנווייזנדיק אויף די מאָלערס מאקס ליבערמאן, יוסף איזראעלס, אויף דעם גרויסן ארכיטעקט מעסל, וועל-כער איז דער שאפער פון דעם בארימטן ווערטהיים-הויז אין בערלין און אויף א סך אנדערע. ער איז, אבער, מסופק צי זיי ברענגען ארויף א באשטימטן אינדיווידועלן אויסדרוק, וואס איז משפיע אויף זייער אויפפאסונג פונם רוים, פארב, קלאנג און געפיל אויף א באזונדערן, אייגנארטיקן אופן.

וועגן דעם, אבער, וואס ער שטעלט אונטער א פראגע-צייכן ביי יידן, איז ער גאנץ זיכער ביי אנ-דערע פעלקער, וועלכע געפונען זיך נאך אויף א גאָר פרימיטיווער מדרגה פון קולטור. די קאנגא-נעגער, למשל, צי די פאלינעזיער, האבן אן אייגענע פאלקס-קונסט, דאס איז ער טאקע מודה — אבער א העכע-רע קונסט, וועלכע געפונט זיך כהיום יום — ביי פעלקער, וואס האבן שוין זייערע קיסרים, קאלאניעס און דערצו נאך אייגענע טעאָריעס און פילאָזאָפן — דאס האבן זיי נישט.

אזא מין קונסט בליהעט אויף נאר אין די צייטן פון גרויסע מלוכה'שע און געזעלשאפטלעכע אָרגאַ-ניזאציעס. ווי ביי דער מלוכה פון די פרעה'ס, — דער אימפעריע פון די מלכים פון אשור, און ביי דער קירכע אין אייראָפּעאישן מיטל-אלטער.

אויך אין דער צייט פון דער יידישער מלוכה בימי שלמה און שפעטער בימי הורדוס, האט עקזי-סטירט אזא קונסט, ווי ס'האבן עס באוויזן אסך פאקטן. די אויסגראבונגען, האבן לײדער נאך נישט באשטע-טיקט אליין.

ווען מ'וואלט פארגעלעגט דעם השובן אָסבאָרן די שאלה: צי האבן מיר יידן אזא פאָלקס-קונסט, ווי למשל די באָטאָקודן, אדער אן אנדער נעגער-שבט, מיט וועמען מ'האט זיך באשעפטיקט און ארויסגעגעבן זייערע שאפונגען אויף גלאנץ-פאפיר און אין גאלד-לעדער געבונדן, וואָלט אָסבאָרן געחען געזאגט, אז פון די יידן, האט ער נאך גאר נישט געזען, און זיי-ענדיק אביעקטיוו קאָן ער אויף דער דאָזיקער שאלה נישט גיבן קיין קלארע תשובה, נישט אויף יא און נישט אויף ניין.

די מיטלעלטערלעכע דענקמאלן פון יידישער קינסט, באזונדערס די סינאגאָגן אין דייטשלאנד, זענען שוין וויסנשאפטלעך, באארבעט, און איר גע-פינט ביי קרויטהיימערן, נאר וויכטיקע מא-טעריאלן צו אָט דער טעמא. לאָמיר, למשל, באזוכן די וואָרמסער שיל פון רש"י, און דערנאָך אריינגיין אין א וואָרמסער קלויסטער.

ביידע זענען, כמעט ביידע געבויט אין ראָמאנישן סטיל. אין קלויסטער ווערט מען פארכאפט פון דער גרויסארטיקייט פון דעם בנין. אין שיל, אבער, נעמט אייך ארום דער אינעווייניקסטער רוים, און דער דיזעלבער ראָמאנישער סטיל רעדט צו אייך אין א גאָר אנדער לשון און רופט ביי אייך ארויס א גאנץ אנדערע וועלט מיט געפילן. לאָמיר זאָגן, אז אין וואָרמס איז דאס נישט מער ווי א ריין צו-פעליקע זאך. גייען מיר אריין אין דער טיין-קירכע אין פראג און אין דער אלט-ניי-שיל. ביידע זענען געבויט אין גאָטישן סטיל. אָבער ווי פארשידן דער אָפּקלאנג און דער רושם.

באזוכן מיר נאָך אין לעוואָרנאָ דעם רענעסאנס-קלויסטער און די רענעסאנס-שיל. ווידער א פאר-שידענער אָפּקלאנג. אנדערש איז, ווען מיר קומען אריין אין ווינער זייטנשטעטן-טעמפל, וועלכע איז געבויט אין אזא סטיל, וואס, איז נישט ארויסגע-וואקסן פונם יידישן לעבן און האָט, דעריבער, נישט קיין שום אחיזה אין דער יידישער נשמה.

דארף מען זיך פרעגן: צי האָבן מיר א יידישע קונסט, אויף דעם זעלבן אופן ווי זי איז פאראן ביי די איטאליענער אָדער ביי די פראנצויזן. די דאָזיקע שאלה קאָן האָבן א דאָפּלטן זין. ווען מ'רעדט וועגן פראנצויזישער קונסט, מיינט מען אוודאי גאָטיק, ראָקאָקאָ א. א. אין דעם זין האָבן מיר, כמעט נישט קיין שום שאפונגען, וועלכע מ'קאָן פאר-גלייכן מיט דער פראנצויזישער קונסט. אבער אזוי ווי ס'איז פאראן א פראנצויזישער און איטאליענישער באראָק, אזוי איז אויך פאראן א יידישער. אָסבאָרן ווייסט דערפון נישט. ס'איז, אבער, גענוג צו בא-טראכטן דעם אלטן טשערנאָוויצער בית-עולם, בכדי צו געפונען דאָס פאר באשטעטיקט אויף א גאנץ בולטן אופן.

אויב יידישע, קינסטלער שאפן עפעס אין סטיל פון באראָק, מוז עס במילא ארויסקומען א יידישער, און נישט קיין אנדערער באראָק. א קינסטלערישע שאפונג ווערט באאיינפלוסט פון אלע די מאָמענטן, וואָס זענען משפיע אויף יעדער גייסטיקער ארבעט.

M7777

פון מיין נאָטיץ־בוך

דער דרויסן וועגן אונז.

דריי יידישע צייטונגען פון דריי פארשידענע לענדער, האבן זיך פארוואלגערט אויפן שרייב-טיש.

און א מערקווירדיקער צופאל: אין אלע דריי צייטונגען פארנעמט דאָס יידישע רומעניע א בכבוד שטיקל פלאַץ.

כאפט מען זיך מיט אימפעט א קוק טון, וואָס דערציילט מען אין דרויסן וועגן יידישן רומעניע?

איז ליינט מען אמאָל איינס, אמאל צוויי און אמאל דריי — און מאָדנע מחשבות קומען אייך אין קאָפּ אריין, דאכט זיך, מען רעדט דאָרט וועגן אייך אליין, וועגן אייערע פאָליטישע, ווירטשאפטלעכע און קולטורעלע נויטן און דערגרייכונגען — און דאָך זענען די קאָלירן און שטריכן אזוי אומנאטירלעך און אנטשטעלט, אז איר דערקענט נישט זיך אליין.

לאָזט זיך למשל איין צייטונג באריכטן — פון איר ספעציעלן בוקארעסטער קאָרעספאָנדענט, פארשטייט זיך, — דאס זייט דער מאניו-רעגירונג האט זיך פאר יידן דא געעפנט, ממש דער גן־עדן התחתון.

יידן שטייען כמעט פאר דער דערפילונג פון זייערע נאציאָנאלע רעכט, יידישע באאמטן וועלן ווערן אויפגענומען אין די מלוכה-אמטן, יידישע שולן וועלן ווערן געעפנט איבעראל דאָרט, וווּ יידן וווינען און האמפאקטע מאסן. דער באוווּסטער אנגעלעסקו-געזעץ, וועלכער האט הרוב געמאכט דעם וועיטפארצווייגטן יידישן שולנעץ פון גאנצן לאנד איז געוואָרן אָפּגעענדערט און א גאנצע רייע פון יידישע פאָלקס- און מיטל-שילן האלטן זיך ביים עפענען אויפס ניי...

בקיצור, א גאנצן צעטל מיט גאלע גדולות, וואָס האבן זיך א שאָט געטון איבער יידישע קעפּ פון רומעניע, דערציילט זיך אין דער דערמאנטער בוקאַרעשטער קאָרעספאָנדענץ.

ווייסט מען פשוט נישט, צי זאָל מען לאכן איבער אזא מין „ספעציעלע“ באריכטן-פאבריקאציע, אָדער בעסער זיך אָפּווענדן מיט עקל פון דעם סאָרט שרייבעכץ...

ליגט מען אוועק די איינע צייטונג פון האנט — און מ׳כאפּט א קוק אין דער צווייטער.

עס רעדט זיך דאָרט וועגן הונגער אין באסאראביע.

מילא, אז אין בעסאראביע איז פאראן א הונגער־ראיאָן איז קיין ספק נישט, די יידישע עפנטלעכקייט פון דער גאַרער וועלט, איז וועגן דעם געוואָרן גענוי אינפאָרמירט (אויב נישט איבער-אינפאָרמירט).

עס פרעגט זיך נאָר, למאי די היסטערישע איבער־טריבענע באריכטערשטאטונג, אויך וועגן קענטן וואָס זייער עקאָנאָמישע לאגע האט זיך הייאָר נישט געענדערט אויף א האָר, ווי מיט צוויי, דריי און פיר יאָר צוריק.

אין קעשענעוו איז דאָ אסך נויט. עלנט און אָרעמקייט זענען דאָרט פאראן לרוב, קיינער לייקנט דאָס נישט, אבער דיזעלבע נויט געפינט איר, דאכט זיך, אין ניו-יאָרק ווי אין ווארשע אין ווילנע ווי אין טשערנאָוויץ. פאר וואָסזשע כ׳בעט אייך, איז קעשענעוו פלוצים געוואָרן „די הונגערשטאָדט“? פאר וואָסזשע כ׳בעט אייך, טרוימייטערט מען דאָס ארויס מיט היסטערישע קולי-קולות, אז למשל, אין קעשענעוו הונגערט דער באָדנער ר׳ גרונם דערפאר ווייל — ווייל ער האט נישט קיין ארבעט.

זענען אזעלכע ר׳ גרונם׳ס — ווי טרויעריק דאס זאָל נישט קלינגען — א ספעציפישער קעשענעווער פּראָדוקט? געפונט מען זיי דאָך איבעראל, אין ניו־יאָרק, ווי אין ווארשע, אין קעשענעוו ווי אין טשערנאָוויץ...

אלא מאי?

ביליקע סענזאציע, שעדלעכע גוזמאות!

די דריטע צייטונג.

אין א לייטארטיקל ווערט ברייט דערציילט, וועגן דעם פונאנדערוואקסן פון די יידישע קולטורשאפונגען אין דעם נייעם רומעניע.

מ׳זעט, אז דער ארטיקל-שרייבער האט זיך געסטארעט ארויסצוקריגן וואָס מער גלאנץ פון אויפבוי און צוזאמענשטעל פון זיין ארטיקל און מ׳מוז מודה זיין, אז דער ארטיקל איז געהאלטן אין א זעלטענער פאָרם. נאָר אז ס׳קומט צום תוכן, צום פונאנדערוואקסן זיך פון יידישע קולטור־שאפונגען אין רומעניע! — איז נישט ווילנדיק טראכט מען ביי זיך, אז וועגן דעם ווייסט צו דערציילן דער ארטיקל-שרייבער פון ווארשע, אבער זי, די היימישע ווירקלעכקייט זיצט נאָך לעת־עתה מיט אן אָנגעצויגן פנים און פסקענט:

פאנטאזי, און אויסגעטראכטער חיים-איך-האָס...

ח. ג.

קולטור־כראָניק

נייע וויסנשאפטלעכע אויסגאבן אין ראטנפארבאנד

אין קיעוו, אין דעם קאָאָפּעראטיוון פארלאג „קולטורליגע“, איז ארויס דער ערשטער באנד „שריפטן“ פון דער קאטעדרע פאר יידישער קולטור ביי דער אלאוקראינישער וויסנשאפטלעכער אקאדעמיע. אין די שריפטן גייען אריין נאָר מאטעריאלן און ארבעטן פון די ליטערארישע און פילאָלאָגישע סעקציעס. דעם גרעסטן אָרט אין דעם באנד פארנעמען ליטעראטור-היסטארישע סטודיעס וועגן מענדעלע מוכר ספרים און שלום עליכם: „דער יינגער שלום עליכם און זיין ראָמאן „סטעמפעניו“, פון נ. אויסלענדער, „דער יינגער מענדעלע אין קאָנטעקסט פון

די 60-ער יאָרן“ פון א. בורשטיין, „די ערשטע אויסגאבע פון חינטש-פינגערל“, געשריבן פון י. נוסינאָוו. א חוץ דעם, ווערן דא צום ערשטן מאָל פארעפנטלעכט דריי און זעכציג בריוו פון מענדעלע מוכר ספרים מיט אן אריינפיר און באמערקונגען פון ג. שטיף. א גרויסער טייל פון די בריוו זענען געשריבן געוועזן צו מענדעל׳ס כלה, זיין שפעטערדיקע פרוי פעסיע. נאָך א גרעסערער טייל — צו שלום-עליכמ׳ן. די איבעריקע — צו א. ב. גאטלאבער, י. י. לינעצקי, א. גאלדפאדן, מ. ספעקטאר און אנדערע.

אין דעם באנד „שריפטן“ געפונען זיך נאָך אויך פארשידענע פילאָלאָגישע און פאָלקלאָריסטישע ארבעטן, ווי צום ביישפיל: „די ראָל פון שפּראַך־פאלקלאר אין דער יידישער ליטעראטור“ פון מ. וויינער; „פארגלייכענישן“ פון ש. ביילין, א. ד. ג.

דער באנד „שריפטן“ איז רעדאקטירט געווארן פון א קאָלעגיע מיט פראָפ. י. ליבערבערג אין דער שפּיץ. דער באנד פארנעמט 344 זייטן און איז געדרוקט געוואָרן אין צוויי טויזנט עקזעמפלארן.

עס ווערט געדרוקט און אינגיכן וועט ארויס א באנד שריפטן פון דער מאָסקווער „געזעלשאפט צו שטודירן די יידישע שפּראך, געשיכטע און ליטעראטור“. אין דעם באנד גייען אריין היסטאָרישע ארבעטן פון ס. הייליגמאַן („די ערשטע יאָרן פון יידן אין דער רוסישער אונטערטענשאפט“), אבא ליעוו („די ערשטע יאָרן פון דער יידישער ארבעטער־באוועגונג אין מינסק“) און אנדערע, ליטעראטור־היסטאָרישע און פילאָלאָגישע ארטיקלען פון א. זארעצקי, י. דאברושין, י. נוסינאָוו און אנדערע.

יידיש אין ארץ־ישראל

יידיש און יידישע אויסגאבן אין ארץ-ישראל איז קיין נייעס נישט. אבער ערשט אין דער לעצטער צייט האבן זיך גענומען דאָרט באווייזן יחידים און גרופּעס, וועלכע זענען נישט גלייכגילטיק צו דער יידישער פאלקס-שפּראך און איר צוקונפט. זיי ווילן מיטהעלפן דעם וווּקס פון איר ליטעראטור אין פּאַלעסטינע, זיי קעמפן פאר איר רעכט, פאר איר כבוד און אירע קולטור-פּאָזיציעס אין פּאלעסטינע. האבן זיי פאַריקן יאָר אָנגעהויבן ארויסצוגעבן זאמל-העפטן פארן יידישן וואָרט אין ארץ-ישראל. דאס ערשטע זאמל־העפט מיטן נאָמען „אָנהייב“ איז ארויס אין ירושלים, אויגוסט, 1928. איצט איז ארויס א „שריפט“ פאר ליטעראטור און „קונסט“, אונטערן נאמען „איינס“, תל אביב, אפריל, 1929.

די „שריפט“ ווערט ארויסגעגעבן פון יידישן ליטעראטן־ און זשורנאליסטן-קלוב אין פּאלעסטינע. אין דער פארוואלטונג פון דעם קלוב זענען אויף אן אלגעמיינער פארזאמלונג פון די מיטגלידער אויסגעקליבן געווארן די פאָלגנדיקע פּערזאָנען: שמואל איזבאן, אברהם בליי, דניאל לייבל, שמחה פּעטרושקא און דר. נ. ראפּאלקעס.

אין דעם נומער „איינס“ פון דער יידישער „שריפט“ געפונען זיך לידער: פון י. פּאפּערניקאָוו, נ. גראס, ש. אייזן י. שטאָל; ערציילונגען: פון ש. איזבאן, י. צ. שארגעל, א. בליי, א. ריוועס; ארטיקלען פון דר. ראפּאלקעס, ש. פּעטרושקא, ד. לייבעל און פארשידענע באמערקונגען און נאָטיצן.

אין די „נאָטיצן“ פון „איינס“ ווערט דערציילט, אז אין רחובות איז אין משך פון זעקס חדשים ארויסגעגאנגען א העקטאָגראפירטער חודש-זשורנאל אויף יידיש מיטן נאָמען „רחובות׳ר ארבעטער-וואָרט“. דער זשורנאל איז אָפּגעשטעלט געוואָרן „נאָך א פּראָצעס וועגן אומלעגאלן דערשיינען“.

פון דיזעלביקע נאָטיצן דערוויסן מיר זיך, אז אין תל-אביב עקזיסטירט א יידישער פארלאג מיטן נאָמען „האמער“ און אז אין דעם דאָזיקן פארלאג דערשיינט אינגיכן א בוך נאָוועלן פון אראבישן לעבן מיטן נאמען „אין קדר׳ס געצעלט“ פון אברהם בליי. אנדערע יונגע פּאלעסטינער יידישע שרייבער גרייטן זיך אויך ארויסצוגעבן זייערע ווערק: שמואל איזבאן — זיין היסטאָרישן ראָמאן פון דער תקופה 1904-5 מיטן נאָמען „מאסן“ אין ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין און זיינע קלענערע ערציילונגען „נאָכן שטורם“ — אין פארלאג „נייע קולטור“. ווארשע, י. פּאָפּערניקאָוו — זיינע לידער „ווען אייזן גליט“ אין דעמזעלביקן ווארשעווער פארלאג „נייע קולטור“.

דער טויט פון א טשעכישן דיכטער

נישט לאנג איז געשטאָרבן אָטאָקאר בזשעזינער, איינער פון די גרעסטע טשעכישע דיכטער, אין דער עלטער פון 61 יאָר. זיין ווערק — אינגאנצן 6 בענדער געדיכטן, וואס ער האט זיי געשריבן ביז צו 35 יאָר און פון דעמולט אן איז ער נישט מער געווען טעטיק — איז אויסגעפילט מיט מיסטיציזם און מיט טיפע פילאָזאָפישע באטראכטונגען, און דערצו מיט א גרויסן געפיל פון סאָלידארישקייט מיט אלא די, וואס ליידן און זענען אונטערדריקט.

כאראקטעריסטיש פאר דער ריינקייט פון אָמדעם דיכטער איז דער פאקט, וואס ביי די גרויסע פייערונגען, וועלכע זיין גאנצע נאציע, די אָפיציעלע און נישט אָפיציעלע וועלט האט פאר אים איינגעאָרדנעט לכבוד זיין 60-יעריקן יובל אין יאר 1928, האט ער זיך שטיל צוריקגעצויגן און איז פאר קיינם נישט פון די גראטולאנטן געווען צו דערגרייכן.

(המשך אויף זייט 4).

טעאַטער

גאסטשפּיל ליפּמאַן אין טשערנאָוויץ.

אן אלט פאלקס-ווערטל זאגט, אז א ליגנער זאגט שוין יאָ אמאָל א וואָרט אמת, גלויבט מען אים אויך נישט — און א מצוה אויף אים דעם שקרן! אבער וואָס איז נעביך שולדיק דער אמת, אז ער האט איינמאל פארבלאנדזשעט אויף ליגנערישע לעפצן?

דאס יידישע פּאַוויליאָן-טעאַטער אין טשערנאָוויץ שייד זיך, כמעט, גאר ווייניק אָפּ פון די אזויגערופענע באשטענדיקע טעאַטערס אין די גרעסערע יידישע צענטרען. (א חוץ ניו-יאָרק, און שווארץ ווירקט) אין דער צייט ווען אין ווארשע גייט צום אזויפיל און אזויפילטן מאָל „די רומענישע חתונה“, אין לעמבערג „לעווקע מאַלאָדיעץ“ דערלאנגט טשערנאָוויץ „חנציע פון אמעריקע“ און מיר מוזן נאך צו אונזער באדויערן זיין אויף אזויפיל אָביעקטיוו אויך צו געפונען א זכות פאר די דערמאנטע אונטערנעמונגען.

היינט ווען מיר זענען שוין אריבער דאָס צווייטע יאָרצענדליק נאָך דער מלחמה, ווען דאָס יידישע טעאַטער איז נישט מער אן אילוזיע פון יחידים, נאָר רעאלע ווירקלעכקייט, איצט ווילן מיר אויך א מאָדערנע יידישע בינע. און די פארוואלטונג פונם פּאַוויליאָן-טעאַטער האָט דאָס פארשטאנען און אין דער לעצטער צייט געמאכט פּרווון, וועלכע מ׳מוז באגריסן.

קודם האבן גאסטראָלירט דאָרט די בארימטע ארטיסטן זאסלאווסקאיא און מישע פישזאָן, און איצט האט פארענדיקט א גאסטשפּיל פון דריי חדשים די באליבטע ווארשעווער אקטיארן-משפחה, ליפּמאן. משה ליפּמאן איז א באקאנטער נאמען: דער רעזשיסאר און הויפּטדארשטעלער פון אמאָליקן „צענטראל־טעאַטער“ און גרינדער פון „ארטיסטן-ווינקל“ אין ווארשע.

באקענענדיק זיך מיט ליפּמאנען ביי זיין ערשטן דעביוט אין טשערנאָוויץ (בערקאָוויטשעס „מאָשקע הזיר“) זענען מיר געוואויר געוואָרן, אז מיר האבן דא נישט צו טון מיט א דורכשניט־אקטיאָר, נאר מיר האבן פאר זיך א קינסטלער פון פארנעם, אינטעליגענט, פארשטענדיש און איבערלעבעניש.

ליפּמאן איז א געטרייער אָנהענגער פון דער אלטער טעאַטער־שול, ער שפּילט רעאליסטיש טעאַטער, אבער מחיה׳דיק איז זיין רעאליזם, זיין „מאָשקעלע הזיר“, „הירש לעקערט“, „גדליהו“, אין נאָמבערגס משפחה, זענען אמתע קינסטלערישע שאפונגען, וואונדערבארע טעאַטראלע קרעאציעס. — נישט אבער נאָר מיט ליפּמאנען דעם אקטיאָר האָבן מיר זיך באקענט, ער האט אונז אויך באוויזן זיין געניטקייט אין רעזשי, און דאָ שטרייך איך אונטער ש. א. סופר׳ס לאָקאל-רעווי „די נאכט דערציילט“.

ליפּמאנען אין זיין שווערער ארבעט העלפן געטריי מיט, אין ערשטער ריי, זיין פרוי נאטאלי ליפּמאן אן ערשטראנגיקע מוטער-ראליסטקע, זיין טאָכטער פּרל. ליטאן א גאָר פעאיקע און טאלאנטפולע אקטריסע, זי איז נאָך יינג (ערשט א יאָר ביי דער בינע) און זאגט א סך צו פאר שפּעטער, און שליסלעך ה. אש א נאר וואוילער אקטיאָר, וועלכנס פלאַץ ס׳איז נאָר אין אן ערנסטן און גוטן טעאַטער.

אָבער טשערנאָוויץ איז אפּיקורסיש, וויל נישט גלויבן אז אין פּאַוויליאָן-טעאַטער קאָן געמאָלט זיין ס׳זאָל שפּילן א גוט יידיש טעאַטער, און דערפאר טאקי שפּילט ליפּמאן לייוויקס „הירש לעקערט“ פאר צוויי מנינים ייגנטלעכע ארבעטער.

אויב אָבער מיר ווארפן אוים דעם היגן יידישן טעאַטער-עולם שלעכטע באציהונגען צו גוט יידיש טעאַטער, קומט א גרעסערער פאָרוואורף דער היגער יידיש סאָצ. פּרעסע, וועלכע האָט נישט געפונען פאר נויטיק צו געבן א אָפּשאצונג וועגן דער אויפירונג פון „הירש לעקערט“, און ווייניג, וואָס אויפמערקזאם געמאכט דעם טשערנאָויצער טעאַטער-עולם אויפן גאסטשפּיל.

נאָר וועגן דעם — א צווייט מאָל.

מישע וואָהל.

„די יידישע פרעסע אין רומעניע“.

אין ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין איז דערשינען א סעפּאראטער אפּצוג פון „שריפטן פון יוו״א“ צום דריטן באנד פילאָלאָגישע שריפטן. דער דאָזיקער בראָשור (קווארט-פאָרמאט, עטלעכע זייטן) איז די ארבעט פון ש״ם] ראָמאן וועגן דער „יידישער פרעסע אין רומעניע פון 1854 ביז 1926“.

אין דער איינלייטונג באמערקט דער מחבר, אז „די רשימה דארף נישט באטראכט ווערן פאר א פולשטענדיקער, מחמת קיין שום יידישע ביבליאטעק, חברה, קהלה אדער סיי וועלכע אנדערע אינסטיטוציע האט נישט אפּגעהיט קיין יידישע „שמות“.

—„דעריבער זאָל די דאזיקע ארבעט באטראכט ווערן נישט מער ווי א צושטייער צו א פולשטענדיקער ביבליאגראפיע פון [יידישע פּעריאָדישע אויסגאבן אין רומעניע, וועלכע דארף ערשט צונויפגעשטעלט ווערן.“

נישט קוקנדיק דערויף איז די רשימה א גאר ווערטפולע און אינטערעסאנטע ארבעט. גאנצע 90 פּעריאָדישע צייטשריפטן אין יידיש זענען במשך פון די יארן דערשינען אין רומעניע. מיר ווערן געוואויר, אז שוין אין יאר 1859 איז אין יאס דערשינען א יידישע צייטונג אונטערן נאמען; „Gazeta română evreiască‘ מיט א יידיש אונטער־קעפּל: „פאר קאמערץ, אינדוסטרי און ליטעראטור (!)

אין זעלבן יאָר איז אין בוקארעשט ארויסגעגאנגען אונטער דער רעדאקציע פון פּאָפּער און קא־

די ביוראָ פון דער געזעלשאפט
„ארט“
טשערנאָוויץ
האט זיך איבערגעפירט אויף
טעמפּעלגאס 8
(אין הויף)

82429

הא נ ע א צייטונג אויף רומעניש „עת לדבר" וועגן דעם „קורות העתים" וועלכע איז דערשינען אין יאס נאָך אין יאָר 1855 און וועלכע איז געווען די ערשטע יידישע צייטונג אין רומעניע, ווייסן מיר פון רייזינס לעקסיקאָן.

פון ד"ר דאָזיקער ביבליאָגראַפישער ארבעט איז צו זען, אז אין אלטן רומעניע, דוקא אין דעם אָפּ־געשטאַנענסטן יידישן ווינקל, האָט נישט שפּעטער ווי אין די אנדערע „אידלערע" יידישע לענדער אנגעהויבן זיך וועבן און שפּינען דאס גרויסע געוועב פון יידיש וועלטלעכער קולטור. ש"ס ראָמאַן קומט א יישר־כח פאר זיין מיהפּולער ארבעט.

י. פּ.

(פאָרזעצונג פון „קולטור־כראָניק", פון זייט 3).

ר' נחמן בראסלאווער'ס מעשיות.

אין נוו־יאָרק איז אצינד דערשינען א וויסנשאפט־לעכע אויסגאבע פון ר' נחמן בראסלאָווער'ס וווּנדער־מעשיות מיט אן איינלייטונג, באמערקונגען, דערקלערונגען און באלייכטונגען לויט פארשידענע טעקסטן אין יידיש און העברעאיש פון ש. א. זעצער.

נח פּרעלוצקי, ווידמעט דעסדאָזיקן בוך א לענגערן ארטיקל מיט פאָלגנדיקער איינלייטונג וועגן נחמן בראסלאָווער:

מיט א פאָר צענטליק יאָר צוריק איז ארויס א נייע דייטשע איבערזעצונג פון „טויזנט און איין נאכט". הוגאָ פון "האָפמאַנסטאל האט דערמולט אין א קורצער נאָר גרויסארטיקער רעצענזיע א פראַג געטון: אין וואס באשטייט אייגנטלעך די אידעע פון דעם ווּדערבארן, אנדערטהאלב טויזנט יאָר אלטן און דאָך נאָך פרישן ווערק? און ער האָט פאר־ענטפערט די קשיה מיט אזא מין פיינעם געדאנק: סוף כל סוף איז די אידעע וועגן דער אונפארגלייכ־לעך־מעכטיקער ווירקונג פון דער קונסט וואס איז בכוח אריינצושטראלן אפילו אין די פארגרעבסטער נשמה און צו פארייִדלען דעם מגושמ'דיקסטן גייסט. נאָר מיט דער קראפט פון דער קונסט וואָס האָט געשטעקט אין שעכעראזאדעס מעשיות האָט די קעניגין מנצח געווען די בלוטדורשטיקע אינסטינקטן ביים אָריענטאלישן דיספּאָט און פון אן אכזריותדיקער חיה איז פארוואנדלט אין א מענטש מיט מענטש־לעכע געפילן.

ס'איז טשעקאווע צו פארצייכענען דעם היסטאָ־רישן פאקט, אז קנאפּע הונדע־ט יאר פאר דעם באַ־רימטן מערבאייראָפּעישן דראמאטורג און דיכטער, האט אן ענלעכן רעיון זעגן דעם מאָראלישן ווערט פון דער קינסטלערישער שאפונג, וואס הייסט מעשה, אבער נאָך מער קאטעגאָריש און שטארק ארויסגע־זאגט א מערקווירדיקער מזרח־אייראָפּעאישער ייד, וואס איז געקומען פון א פאלאריש־היפּכ'דיקער סביבה, איז אויסגעוואקסן גאר אין אן אנדער גייסטיקער וועלט, דהיינו — דער אסקעט, מקובל, רעליגיעזער דענקער, לערער, פילאָזאָף און הומאָריסט און גלייכצייטיק ראמאנטיקער, בענקער, בעל־הלומות, פּאָעט און קינ־סטלער, דער פירשטלעך שטאָלצער און נזיריש־ענייוות'דיקער, כל ימיו — פון מעכטיקע אויטאָרי־טעטן געיאגטער און געפּלאגטער חסידישער צדיק און נע־ונדניק מיט בייסיקן סארקאזם און מיטן זיניקן ליריזם — ר' נחמן בראסלאווער.

פאר דעם אנאָנסן־טייל נעמט די רעדאקציע נישט איבער קיין שום אחריות.

סעזאָן פונם 1־טן יוני ביזן 30־טן סעפּטעמבער.

GOVORA קוראָרט

מינעראַל־וואסער, יאָד־ און סירקע־וואסער, וועלכע ווערן רעקאמאנדירט בא כראָנישע רעוומאטיזם, אר־טריטיזם, פאדאגרע, סיפילים, הויט־קראנקהייטן און בראכן.

פיזיא טעראפיע, אינגאלאציעס, פולווערי־זאציעס, גע־פרעסטער קוילן־זויער ליפט, ווי אויפן קוראָרט רייכנ־האַל. עלעקטרא וואסערוואנעס, דיאטערמיע, רענט־גען־ אולטרא־פיאלעט שטראל.

האָטעל פאלאס באזיצט מאדערנעם קאמפאָרט.

דער קוראָרט **קאלימאנעשט־קאטשיולאטא** מינעראלע סירקע־וואסער. אַפּפיר־וואסער צום טרינ־קען, וועלכע ווערן רעקאמאנדירט בא רעוומאטיזם, אנעמיע, לימפאטאן, מינדען א. ז. וו.

פיזיא־טעראפיע און הידרא־טעראפיע, אינגאלאציעס, פולווערי־זאציעס, דיאטערמיע, בלאטע־וואנעס און קוילן־זויער פיאלעט און רענטגען שטראלן.

דער גרויסער האטעל פון דער געזעלשאפט באזיצט אלע באקוועמלעכקייטן.

מ'קאָן זיך באָדן אין טייך, פאראן א פליאזש ביים טייך אלטא.

קאטשיולאטא מינעראלע, סירקע און ראדיאָ־אקטיווע וואסערן, וועלכע ענטהאלטן אין זיך קאלצי, וואָס איז אומפארגלייכלעך נויטיג ביים היילן פון נירן, לעבער, השתנה־דערן (שטיינער, זאמד), פאדאגרע, ארטריטיזם.

אין יוני און סעפטעמבער לויט א פארקלענערטן טאריף אויף וואנעס און „האָטעל.

נאָך אינפאָרמאציעס זיך ווענדן:

Soc. Calimanești-Govoara București I, str. Brezeanu 44

אדער צו דער אדמיניסטראציע פון קוראָרט.

בעלעטריסטישע און וויסנשאפטלעכע ווערק אין אלע שפראכן געפינען זיך אין דער

בוכהאנדלונג

דר. י. בערנפעלד

עט קאָ.

טשערנאוויץ

סטראדא יאנקו פלאנדאר (הערנגאַסע) 22

געגרינדעט אין יאָר 1899.

די

טיפּאָגראפיע מ. עבנער

טשערנאוויץ, הויפּשטראס 8

ליפערט פּראָמפּט און ביליק כלערליי דרוק־סאָרטן, צייטונגען, בראָשורן, בריפן און קוויוערטס, מעמאראנדן אפישן, עטצ. עטצ.

שטאמפּיליען ־ ערצייגונג.

זעצ־מאשין־ און סטערעאטיפּ־באטריב.

האָלץ־אינדוסטרי

ברידער ארלערסבערג

פריהער פראסינער האָלצאינדוסטריע הערמאן אדלערסבערג

אייגענע האָלץ־פּראָדוקציע: דאמפזייגן פראסין, נעפּאָלאָקאוץ

צענטראלביורא: טשערנאָוויץ, סטראדא ד. פּעטרינא 4 (פריהער ארמעניערגאס)

טעלעפאָן 344 טעלעגראם־אדרעס: „פראסינהאָלץ" טשערנאוויץ טעלעפאָן 344

Sanatoriu Regele Mihai I

Direktor: Dr. OTTO SCHÄCHTER

Tel.-Nr. 1060 u. 1062 Cernăuți. str. Perte Liciu (Franzosgasse) Tel.-Nr. 1060 u. 1062

פאר כירורגי, גינעקאָלאָגי, געבורטס־הילף, אינטערנע און רעקאָנוואלעסצענטן.

50 קאָמפאָרטאבל איינגעאָרדנעטע צימער מיט פליסענדיקן קאלטן און ווארעמען וואסער, צענטראל־באהייצונג. ליפט פאר קראנקן־טראנספּאָרט, דיעטישע קעך, רענטגען און לאבאראטאָריום, טעראסן, אלקערס און פארק. 50

מעסיקע צימערפרייזן. ערשטקלאסיקע פלעגע. מאסט־קורן.

Editor şi Redactor răspunsabil: S. A. Soifer. Tipografie E. M. Ebner, Cernăuți, str. Regele Ferdinand 8